فصلنامه تحقیقات علوم تربیتی در نظام آموزشی

License Number :94221 ((شماره سوم-زمستان ۱۴۰۲)) ISSN :2981-099X

کاهش مشکل ناسازگاری دانش آموزان

(با مداقه در مطالعه موردی دانش آموزان مقطع ابتدایی مدرسه حقیقت شهرستان گهواره)

(تاریخ دریافت ۱۴۰۲/۰۹/۰۲، تاریخ تصویب ۱۴۰۲/۱۰/۱۶)

بهزاد وفاصفت

چکیده

در سال های ۹۹_۹۸وقتی در یکی از دبستان های شهرستان گهواره مشغول خدمت بودم با دانش آموزی مواجه شدم ؛ که نه تنها روند آموزش را در کلاس درس دچار اختلال کرده بود بلکه نظم وانضباط مدرسه را برهم زده بود . او دارای اختلالات رفتاری از قبیل شلوغی غیر نرمال ، مسخره کردن دیگران، اذیت دادن کردن دیگر دانش آموزان ،حسادت ، بی حوصلگی ،فحش دادن به دیگران ، لجبازی ، تنبلی بود. با توجه به اطلاعات بد ست آمده سوالات زیر برای رفع مشکل او در ذهن من ایجاد گردید:

۱ -آیا تربیت غلط او، موجب اختلال رفتاری ایشان شده است ؟

۲ -آیا به خاطر روابط غلط با وی، ایشان دچار خود پنداری منفی از خود شده است؟

۳ -آیا او دچار کمبود محبت شده است؟

۴ -آیا او با رفتارهای خویش می خواهد د یگران را به خود متوجه سازد؟

۵ -چه راه حل هایی برای مشکل وجود دارد؟؟

برای گرد آوری اطلاعات روشهای متعددی وجود داشت؛ با توجه به موضوع پژوهش ، به نظر می رسید که باید از چند روش به صورت ترکیبی برای جمع آوری اطلاعات استفاده نمایم . در این پژوهش روشهای مشاهده ، مشاهده مشارکتی و مصاحبه را انتخاب نمودم. برای کاهش حسادت ، شرکت دادن فرد در گروه و احساس مسئولیت فرد نسبت به گروه باید انجام شود لذا ازوالدین فرد خواسته می شود که بین فرزندان تبعیض قائل نشوند و رفتارشان نسبت به

فرد ملایم گردد.برای کاهش پرخاشگری و لج بازی ؛ از والدین دانش آموزخواسته شد که بین فرزندان تبعیض قائل نشوند و با فرزندان خود با ملایمت ومهربانی رفتار کنند و ویژگی های مثبت فرزند خود را با تشویق تقویت نمایند. تا فرزند دچار کمبود محبت نگردد . به نظر می رسد یکی از علتهای اساسی پرخاشگری و لج بازی تبعیض و کمبود محبت بایدبه فرزند خود بر چسب های مثبت بزنند تا کودک باور کند که واقعاً دارای ویژگی های مثبت است .برای کاهش ضعف تحصیلی ، از بین بردن مشکلات عاطفی توسط والدین ومعلم مربوطه ، ایجاد انگیزه ، تقویت ویژگی های مثبت ، شکوفایی اعتمادبه نفس کودک ، توجه لازم به کودک ، تغییر نگرش کودک نسبت به خود از جمله عواملی هستندکه می توانند ضعف تحصیلی دانش آموزرا کاهش دهند.

واژگان کلیدی: ناسازگاری دانش آموزان، مدرسه حقیقت گهواره، والدین دانش آموزان

۱-مقدمه

ناسازگاری دانش آموزان ، یکی از مسائلی است که معمولاً معلمان با آن مواجه هستند . یکی از عوامل بازدارنده در امر تحصیل ، اختلالات رفتاری می باشد . معلّمان در برابر اختلالات رفتاری ، به شکل های متفاوتی از خود عکس العمل نشان می دهند . برخی از معلّمان آنان را به شدّت سرکوب می کنند . بعضی از معلمان ، در مقابل آنان کو تاه می آ یند ؛ بعضی دیگر آنان را به حال خود رها می کنند . امّا واقعیت این است که در این حالت مشکل ادامه خواهد یافت و مشکلات دیگری نیز به دنبال خواهد آورد. به نظر می رسد راه منطقی این است که وقتی مشکلی در کلاس پیش می آید ؛ بهتر است ابتدا آن مشکل شناسایی شود سپس به صورت علمی مورد بررسی قرار گیرد . بعد از آن راه حل هایی جهت رفع مشکل پیدا کرده و به صورت عملی آن مسئله رفع گردد.

۲ -توصیف وضعیت موجود و تشخیص مسئله

اینجانب بهزاد وفاصفت دارای مدرک کارشناسی امورتربیتی ومربی امور تربیتی مقطع ابتدایی مدرسه حقیقت شهرستان گهواره می باشم.این مدرسه دارای ۶ پایه می باشد.که پایه اول ابتدایی آن یک کلاس وپایه دوم آن دو کلاس وهمچنین پایه سوم آن نیز دوکلاس می باشدومابقی پایه هاهرکدام یک کلاس می باشد.در واقع این دبستان دارای ۸کلاس درس یک سالن اجتماعات چند کلاس مخصوص درس هنر است ،از لحاظ جغرافیایی در بیرون شهرواقع شده است.این مدرسه دارای ۲۳۰ دانش آموزپسر یک مدیر سه معاون (معاون اجرایی –آموزشی وپرورشی)ویک مربی پرورشی که بنده می باشم و۹ آموزگار است.سابقه خدمت بنده د ر این مدرسه نزدیک شش ماه می باشد. از آنجایی که من علاقه شدیدی به مباحث روانشناسی داشتم وخود رابرای کارشناسی ارشد روانشناسی آماده می کردم این مسئله علاقمندی مرا به حل مشکلات ومسائلی که درروند آموزش اخلال ایجاد می کرد دوچندان نمود. لذا تصمیم گرفتم از تخصص لازم خود در زمینه حل مشکلات کودکان بیشترین بهره را بگیرم.

درپایه دوم این مدرسه دانش آموزی است (آ.ر)که وی مشکل ناسازگاری ازقبیل پرخاشگری سردرد مسخره کردن دیگران وسایررفتارهای نابهنجاردارد.واز لحاظ درسی وضعت خوبی ندارد وهنگام

تدریس معلم حالت غیر عادی داردودانش آموزان دیگر رااذیت میکند.وسر کلاس این سو و آن سومی رود ونظم کلاس را به هم میزند.واین حالت دست خودش نیست.واین مشگل رااز طر یق آموزگار آن کلاس پی بردم .از آنجایی که من مربی پرورشی بودم می بایست هفته ای دو روز به عنوان برنامه مکمل سر کلاس ها می رفتم ونکات تربیتی وپرورشی با دانش آموزان کار می کردم . وقتی برای اولین بار به کلاس رفتم از فراگیران خواستم خودشان را معرفی نمایند وقتی نوبت به فرد مورد نظر رسید ، پسری را مشاهده کردم با ظاهری خواب آلود وبی تفاوت که گوشه کلاس نشسته بود . با صدای بلند اما غیر عادی خودش را معرفی کرد ، وقتی نوبت به دیگری که کنار او بود رسید از من خواست که به او بگویم آرامتر خودش را معرفی کند او گفت :من حوصله سروصدای آنها را ندارم واگر کسی حرف می زد اورا مسخره می کرد وبا او دعوا می کرد برای اینکه علت رفتارهایش رابیشتر درک کنم رفتارهای او را زیر نظر گرفتم وقتی از مدیر ومعاون هم در باره رفتارهای او سوالاتی نمودم آنان نیز به رفتارهای نابهنجار او از جمله شلوغی غیر نرمال ، مسخره کردن دیگران ، آزار رساندن به دیگر دانش آموزان ، بی حوصلگی ، فحش دادن به دیگران ، لجبازی ، تنبلی ، عدم نظم وانضباط در مراسم آغازین مدرسه اشاره نمودند. سپس تصمیم گرفتم از معلم سال قبل وی سوالاتی بپرسم وقتی از معلم سال قبل درمورد (آ.ر) پرسیدم به من گفت : با او کاری نداشته باش ؛ دانش آموزشلوغ، تنبل ، بی انضباط ، غیر قابل کنترل و ....به او مارکهای متعددی زد در جلسه تعامل اولیا پدرش اشاره کرد که او قبلا خیلی بهتر بود اما یکدفعه احساس حسادت به برادر کوچکترش که تازه متولد شده بود پیدا نمود . گفت فکر کنم بخاطر اینکه ما از شهر دیگری آمده ایم دلتنگ دوستانش است.

برای پی برن به واقعیت مسئله ، پدر ایشان را به آموزشگاه دعوت کردم وقتی برای دومین بار به مدرسه آمد با ناراحتی گفت:آقا من هم در مغازه کار می کنم هم مشکلات فرزند دوم را دارم ونمی توانم مرتب به مدرسه بیایم هرکاری دارید با تماس اطلاع دهید، به اوگفتم : درمورد رفتارهای نابهنجار پسرش چه اطلاعاتی می توانید به من بدهید ؟ خیلی ناراحت شد وبا بی تفاوتی گفت: شما فکر می کنید بچه ی من از لحاظ عقلی مشکلی دارد به من می گویید باید اورا با کمک هم درمان کنیم ؟فرزندم هیچ گونه بیماری ندارد شما فکر می کنید او دیوانه است ؟ ابتدا سعی کردم اورا آرام

کنم وقتی کمی آرام شد به اوگفتم هرگز بلکه اونیاز به کمک دارد . از اوپرسیدم اخلاق او در خانه چطور است ؟ ایشان گفت او خیلی بد اخلاق است وهمیشه برادر کوچکش را می زند به حرف من گوش نمی دهد خلاصه از دست او خسته شده ایم. وقتی تامل نمودم اطلاعات زیرجهت حل مشکل درذهنم به صورت سوال تداعی شد:

۲-۱ -آیا تربیت غلط او، موجب اختلال رفتاری ایشان شده است ؟

۲-۲ -آیا به خاطر روابط غلط با او، ایشان دچار خود پنداری منفی از خود شده است؟

۲-۳ -آیااو دچار کمبود محبت شده است؟

۲-۴ -آیاوی با رفتارهای خویش می خواهد د یگران را به خود متوجه سازد؟

۲-۵ -چه راه حل هایی برای مشکل وجود دارد؟

۳ -اهمیت وضرورت تحقیق

یکی از مشکلات عمده مدارس ماکمک نکردن به دانش آموزان مشکل دار است.متاسفانه مد ارس به جای آنکه آماده کمک به کسانی که عقب افتادگی یامشکل ناسازکاری دارند بیشترآنهاراازخود دورمی سازند.وحالت دفعی از خود نشان می دهند.اغلب مدارسبه دنبال دانش آموزان قوی وبا نمره بالاهستند وبیشتر مواقع به تشویق وتکریم آنهامی پردازطند .در مقابل دانش آموان به ظاهر ضعیف مورد بی مهری قرار می گیرند وبه طور ناخواسته آنهارا رها وسرکوب می کنند (میر کمالی.۱۳۷۹.ص۷۴)

اختلالات رفتاری همواره از علل وعوامل مخل زندگی عادی بشر محسوب می شود.وموجبات رنج وزحمت والدین واطافیان را فراهم می سازد وفردی که اختلال ر فتاری (ناسازگاری)دارد هم خود را عذاب می دهد وهم دیگران رابه زحمت می اندازد وگاهی این رفتار به حدی شدید است که موجب رنج وعذاب افراد عادی کوچه وخیابان نیز می گردد.وگاه افراد را از راه تحصیل وادامهآن نیز باز می دارد.وبه کار هایی مانند اعتیاد –بد دهنی وانحرافات دیگر اخلاقی مبتلا می گرداند (حمزه

گنجی.۱۳۸۷.ص۵۲) لذا بر ما خدمتکاران امر آ.پ یک تکلیف است که با استفاده از منابع گوناگون وشیوه های صحیح نسلب جوان وسرمایه های کشور را هدایت کنیم. اهمیت وضرورت این تحقیق از اینجا ناشی شده که دانش آموزمورد نظر این اقدام پزوهی مشکلش احتمالاکاهش خواهد یافت.زیرا وقتی علل مشخص شود راه حل هم مشخص ودر نتیجه مشکل نیز حل خواهد شدونتایج بدست آمد ه از آن می تواند در موارد مشابه مورد استفاده سایر همکاران ودست اندر کاران امر تعلیم وتربیت قرار گیرد.

٤-اهداف پژوهش

اهداف کلی: شناسایی مشکلات ناسازگاری دانش آموز آ.ر

اهداف جزئی:

۱. شناخت روشهای حل مشکل ناسازگاری دانش آموز آ.ر

۲. ارائه راه حل درمورد بوجودآمدن مشکل اخلاقی دردانش آموز آ.ر

۵ -پیشینه اقدام پزوهی

اختلال رفتاری کودک (ناسازگاری)از نظر روانشناسی به اصطلاحی اطلاق می شود که کودک ویا هر فرد بزرگسال به نحوه افراطی در رفتارهای خود غیر عادی باشد واز لحاظ اجتماعی قابل قبول نیستند مانند شلوغ کردن در جمع رسمی و.....روانشناس معروف غربی(فروید)در مورد این اختلالات اینگونه بیان می کند که عامل اصلی این اختلالات به سوابق اینگونه افراد بر می گردد.از نظر وی افرادی که در د وران کودکی نیازهای وی به طور معقول برطرف نگردد در قسمت ناخودآگاه ذهن ذخیره می شود ودر دوره های بعدی خود ر ا به صورت رفتارهای ناساز گرانه وغیر عادی ظاهر می کنند.

به عقیده فروید عامل اصلی اختلالات رفتاری را باید در دوران کودکی افـراد جسـتجو کـرد .طبـق تحقیقات مشابه به عمل آمده از چند مورد این نتیجه را می توان گرفت کـه عوامـل اصـلی ایجـاد چنین اختلالات رفتاری در افراد رامی توان موارد زیر را نام برد.

۱.عوامل خانوادگی :از قبیل : بی مهری والدین نسبت به بچـه هـا- پرخاشـگری اعضـای خـانواده نسبت به یکدیگر-مشکل رفتاری خود والدین و.....

۲.عوامل مدرسه ای :دوستان وهم سن وسالان که برخی از بچه ها را به خاطر ضعف در بر خی از موارد زندگی خود مورد تمسخر قرار می دهند که این خود نوعی عامل بوجود آورنده برخـی از ایـن اختلالات در اینگونه افر اد می شوند.برخی از معلمین نیز به تشدید کردن این اختلالات دامن می زنند مانند توجه نکردن به تفاوت های فردی آنها و..

در اینجا به برخی از تکنیک های موثر در کاهش ناسازگاری که از چند تحقیـق مشـابه گـرد آوری شده است را ذکر نموده ام.

٦-تکنیک هایی لازم برای کنترل رفتارهای ناسازگار در محیط خانواده ومدرسه

۱ -صمیمت، صمیمیت در خانواده امری لازم و ضروری است زیرا هم مهمی در کاهش خشونت در خانواده دارد بسیاری از رفتارهای خشونت آمیز به این دلیل است که صمیمیت بـین طـرفین وجـود ندارد. صمیمیت هنگامی افزایش می یابد که افراد خانواده درامور زندگی با یکدیگر مشارکت داشته باشند. همچنین اعتماد و اطمینان در مشارکت بین افراد خانواده باعث صمیمیت می شود.

۲ -تامل و سکوت، یکی از بهترین راههای کنترل خشونت در خانواده کنتـرل رفتـار خویشـتن در مواقعی است که یکی از اعضای خانواده به تحریک دیگری بپردازد. بهترین شگرد در ایـن هنگـام آن است که دیگران سکوت اختیار کنند تا آن فرد هم آرامـش پیـدا کنـد سـپس در یـک فرصـت مناسب با هم به بحث و بررسی بپردازند.

۳ -تخلیه یعنی اینکه به طور مستقیم جواب خشونت را ندهیم. تحقیقات جدید نشان میدهد که پرخاشگری حلاکی و حتی فیزیکی علاوه بر اینکه خشم را کاهش نمی دهد بلکه باعث افزایش آن نیز می شود.

۴ -مدل پرخاشگری غیر پرخاشگرانه (قدم زدن و...) تحقیقات نشان داده که افرادی عادی که پرخاشگری خود بدون رفتار پرخاشگرانه بروز دادند بعد از این کار سطح کمتری از پرخاشگری را داشته اند ولی به طور کل این روش هم زیاد موثر نیست.

۵ -تنبیه، درطول تاریخ یکی از وسایل اجتماعی برای کم کردن میزان خشونت تنیه بوده است که توسط آن جلوی تجاوز خشونت و دیگر رفتارهای پرخاشگرانه را می گرفتند ولی در حال حاضر علما معتقدند که تنبیه به طور موقت جلوی خشونت حاضر را می گیرد و برعکس در طولانی مدت به طور مستقیم باعث تقویت آن می شود درحال حاضر تنبیه بدنی از طرف سازمان بهداشت جهانی ممنوع شده است.

۶ -صحبت کردن در مورد مشکل، بهترین روش برای کاهش پرخاشگری صحبت کردن در مورد آن است این تکنیک به طور عملی به دو صورت عملی است ولی اینکه در لحظه ای که پرخاشگری به حد اعلای خود می رسد یکی از طرفین سکوت اختیار کند و سعی کند قائله را ختم کند ولی بعد از اینکه طرفین آرام شدند و مدتی نیز گذشت با خونسردی مطالب را با یکدیگر در میان می گذارند و آن را حل و فصل می کنند.

۷–درمان حسادت

آگاه کردن کودک ازاینکه مورد توجه ومحبت والدین قرار دارد، رعایت عدالت وانصاف در روابط ، محبت به کودک وقتی که تنهاست، ایجاد زمینه اعتماد وتوجه ، سپردن کودک کوچکتر به کودک حسود برای مراقبت ونگهداری ، جرأت دادن ، جایگزین کردن احساسات خشم آلود کودک ، کمک به کودک برای برون ریزی احساسات حسادت ، مطلع ساختن کودک از مدتی قبل ، قصه گفتن مادر به کودک وتسلی دادن به او ، تبدیل حسادت به مساعدت وصمیمیت بحث درباره ضررها

وخسارات حسد ، استفاده از نقاشی وبازی درمانی به آموزش دادن به کودکان مبنـی براینکـه اشـیا ووسایل خود را به رخ دیگران نکشند، آموختن انجام اعمال نیک به کـودک ، افـزایش اعتمـاد بـه نفس ، عدم دخالت والدین در دعواهای کودکان ، ایجـاد روابـط خـانوادگی مطلـوب وتقویـت روح همکاری ومساعدت در کودکان در خانه ومدرسه .(شفیع آبادی ،۱۳۷۲ص۸۷)

۷-گرد آوری اطلاعات (شواهد- ا)

برای گرد آوری اطلاعات روشهای متعددی وجود داشت. در این پژوهش ، از چند روش به صورت ترکیبی برای جمع آوری اطلاعات استفا ده نمودم . در این پژوهش روشهای مشاهده ، و مصـاحبه واسناد را انتخاب شده است. از طریق مشاهده رفتارهای او را زیر نظر گرفته واطلاعات لازم را جمع آوری نمودم و با مصاحبه با معلم سابق ومدیر ومعاون وپدردر مورد سابقه رفتاری اواطلاعات لازم بدست آمد . او نظم کلاس را بر هم می زد و درچنین محیطی آمـوزش امکـان پـذیر نبـود. ابتـدا احساس کردم شاید ضعف از خودم باشد که ایشان اینچنین می کند چون سال اول خدمت من بود راه کنترل کلاس را بلد نبودم ،پس تصمیم گرفتم به سراغ معلم سال قبل اوبروم معلم سـابق وی تامرا دید خندید وگفت : می دانم چه می خواهید وادامه داد که این دانش آموزاز شهر دیگـری بـه مدرسه ما آمده بود ، بسیار تنبل ژولیده نامرتب وپرخاشگر بود به اصرار مدیر وپدرش برای اینکه از آموزش باز نماند ایشان را به کلاس دوم ارتقا دادیم وقراربود که خانواده اش در طول تابستان بـا او کار کنند.سپس او اشاره ای به انواع برخوردها وتاکتیکهایی که برای مبارزه با رفتارهای غلط دانـش آموزان بلد بود نمود.

درکلاس وقتی به خاطر کار های نابهنجارش به او تذکر می دادم ایشان با لحن بدی به من جواب می داد یک روز از او خواستم که به خاطر بی ادبی اش نسبت به من ، معذرت بخواهد ایـن کـار را نکرد ،بچه بسیار لجباز وکج خلقی بود.معلمش مجبور می شد نصف زنگ کلاس را برای آرام کردن او ومیانجیگری دعواهای او با بچه ها بگذارد. مرتبا با خود می اند یشیدم چرا؟ چگونه می توانم ؟تا اینکه به خودم گفتم ؛ این بچه که تقصیری ندارد بلکه روابط غلط خانوادگی اورا بـدین شـکل بـار آورده است در واقع او دچار مشکلات رفتاری وروانی است که باید حل شوند . لذا مسئله را با یکی

از مشاوران ارشد منطقه در میان گذاشتم ایشان راهنماییهای لازم را جهت حل مشکل ارائه نمـود . سپس با دو تن از مشاورین همکار در این زمینه مشورت کردم آن ها نیز راهنمایهای لازم را عرضه داشتند . بعد به د نبال کتابهای روانشناسی اختلالهای رفتاری، روانشناسی رشد ، روابـط انسـانی در آموزشگاه و تحقیقاتی که در این زمینه انجام گرفته بود رفته ومـورد مطالعـه قـرار دادم تـا ببیـنم مشکل را چگونه می توانم حل نمایم . او دانش آموزی است که رفتارهای ایشان مغایر بـا مقـررات کلاس می باشد . بیشترین پول توجیبی را به مدرسه می آورد وهرروز کـیفش پـر از لواشـک بـود، کتابها کهنه و دفترچه هایش رنگارنگ اما بدون انجام هیچ تکلیفی در آنها ، خطش بسـیار ناخوانـا ونارسا بود همه حروف را بهم می چسباند فقط خودش می دانست چه نوشته اما تنها حسن خـوب او در درس ریاضی بود ومی دانستم علتش حضور همیشگی او در مغازه پدرش بود که می توانسـت خوب حساب کند وقتی مشاهدات من کامل می شد نتایج زیر خود را نشان میداد:

۱- ۳ اوهر روز دانش آموزان را مسخره می کند.

۲ -۳ او هر روز با دانش آموزان دعوا می کند.

۳-۳ او معمولاً درکلاس صدای حیوانات را در می آورد.

۵-۳ اودر خانه و مدرسه بد اخلاق است.

۶-۳ او از نظر درسی ضعیف است.

۷-۳ او بی حوصله است.

۸-۳ روابط والدین با او غلط بوده است.

۹-۳ معلمین به او توجه لازم را نکرده اند.

۱۰-۳ معلمین به تفاوتهای فردی ایشان توجه نکرده اند.

۱۱-۳ بهداشت فردی را رعایت نمی کند.

۱۲-۳ او دانش آموزی پررو و مغروری است.

۸ -تجزیه و تحلیل وتفسیرداده ها

من در این پژوهش از الگوی روش ترسیم مفاهیم در تجزیه وتحلیل وتفسیر داد ه ها استفاده نموده ام که به توضیح آن می پردازیم. سعی کردم از منابع و کتابهای مختلفی استفاده نمایم تا بتوانم در ابتدا علت رفتارش را بدانم و بعد بتوانم راهکارهایی را برای کاهش رفتارش ارائه دهم. در تجزیه و تحلیل باید به دنبال چرایی وچگونگی علت رفتار ناسازگاری بپردازیم.طبق اطلاعات به دست آمده از شواهد و مطالعات بنده چندین عامل را مهم دانستم.

۱.عامل فقر خانواده

یکی از دلائل دیگر ایجاد رفتار ناسازگاری ،علل فقر می باشد عامل فقر خانواده هایی که بیشتر فرزندانشان بعنوان ناسازگار شناخته شده اند خانواده هایی هستند که فقر مالی در آن حاکم است و یا متعلق به مناطق محروم هستند فرزند در این خانواده ها به خاطر وضع اقتصادی نامناسب خانواده در همه چیز احساس کمبود می کند چنین شرایطی باعث می شود که کودک یا نوجوان گاه علی رغم میل خود دست به واکنش بزند که همین عامل نیز باعث می شود که کودک از مدرسه گریزان باشد (دکتر ابوالقاسم اکبری)

البته علت های ناسازگاری کودکان در مدرسه و محیط آموزشگاه علت های فراوانی دارد که هر یک به نوعی باعث تاثیر گذاردن بر کودکان می شود که این تاثیرات باعث ناسازگاری کودکان می شود که برای آگاهی بیشتر و به دست آوردن اطلاعات بیشتر به کتاب علل ناسازگار در کودکان آقای دکتر ابوالقاسم اکبری مراجعه کنید.

۲.عامل فیلم های خشونت بار

با توجه به بررسی که از رفتار دانش آموزم داشتم یکی از علت های ناسازگاری شاگردم این است که او فیلم های خشن و بزن بزن زیاد نگاه می کند و با توجه به این که در کتاب عوامل ناسازگاری در کودکان در تاثیر و اثرات تماشای خشونت آمده است که از جمله مسائلی که باعث افزایش خشونت در کودکان می شود تماشای مکرر خشونت در فیلمها و تلویزیون است و محققان

پی بردند که تماشای خشونت در رسانه های گروهی پرخاشگری کسانی را که آمادگی شدید بـرای دست زدن به این رفتارها دارند افزایش می دهد با توجه به گفته ی محققان وقتـی کـه از پـدرش سوال کردم رفتارش با برادرش چگونه است پدرش می گفت : من جرات نمی کنم این دو تا را یک لحظه با هم بگذارم چون همین که دعواشون می شود.

۳. عوامل تبعیض والدین :از قبیل :بی مهری والدین نسبت به بچه ها– پرخاشگری اعضای خانواده نسبت به یکدیگر–مشکل رفتاری خود والدین و..... با توجّه به سوابق خـانوادگی دانـش آمـوز، بـه خاطرتولد فرزند دوم ، مورد بی مهری و کم توجهّی والدین قرار گرفته است . و از این کـار والـدین دچار نارضایتی شده و نسبت به آنان احساس خصومت کرده است . و به همین علت دچار ناسـازگار شده و برای جلب توجه والدین ، رفتار های نابهنجاری را از خود نشـان داده اسـت . پرخاشـگری و نابهنجاری او باعث شده ، والدین علاوه بربی مهری ، وی را تنبیه و تحقیر کرده و برچسـب هـای منفی بزنند ؛ به این خاطر رفتارهای منفی در دانش آموزدرونی شـده اسـت . بنـابر ایـن فشـارهای روحی و روانی شدیدی بر او تحمیل شده . به نظر می رسد مشکل تا حدّی شناسایی شـده اسـت . بعد از شناسایی مشکل باید به دنبال راه حل رفت . برای این کار به سـراغ محققـان و مشـاوران و کتابهای روانشناسی و تحقیقات و مقالات رفتم

۴. عوامل مدرسه ای :دوستان وهم سن وسالان که برخی از بچه ها را به خاطر ضعف در بر خـی از موارد زندگی خود مورد تمسخر قرار می دهند که این خود نوعی عامل بوجود آورنده برخی از این اختلالات در اینگونه افر اد می شوند.برخی از معلمین نیز به تشدید کردن این اختلالات دامن می زنند مانند توجه نکردن به تفاوت های فردی آنهاو...که همه این موارد درمورد دانش آموزم صـادق است. برای رفع اختلالات رفتاری ، ابتدا بهتر است علل اختلالات مشخص شـود تـا راه حلهـایی جهت بهبود اختلالات رفتاری تعیین گردد.

۹ -انتخاب راه جدید به صورت موقّت

بعد از مر حله گرد آوری شواهد یک نوبت به انتخاب راه حل طبق اطلاعات گـردآور ی شـده مـی رسد .ازآنجایی که مرحله انتخاب راه حل ها خیلی مهم وحساس می باشد بنده از نظرات چند فـرد اقدام پژوه مانند خودم استفاده نموده ام. چون مشکلات رفتاری بچه ها از طریـق عملکـرد آن هـا نشان داده می شود لازم است که هر چه زودتر این ناسازگاریها تشخیص داده شود و درمان فوری صورت گیرد. چون در صورت عدم درمان به مرور باعث اختلال رفتاری و ناسازگاری های اجتماعی می شود که مشکلات زیادی را دردوران بلوغ و بعد از آن به وجود می آورد . که در این جا من چند راه حل موقت را که برای از بین بردن ناسازگاری دانش آموزم در نظر دارم عبارتند از:

۱-فعال کردن دانش آموزدر مدرسه ویا مسئولیت دادن به وی

۲- تماس با والدین

۳ -اجازه ندادن برای تماشای فیلم های خشن و خشونت بار .

۴ -برطرف کردن فقر مالی دانش آموزم

۵ – از بین بردن تبعیض در مدارس و خانواده ها

۶ -انجام برخی فعالیت ها که باعث از بین رفتن ناسازگاری دانش آموزمی شود.

۷ -آموز ش درمانی

۱۰- اجرای طرح جدید و نظارت بر آن

با توجه به اختلالات رفتاری دانش آموزناسگاری او را می توان در حسادت ،اذیت کـردن دیگـران پرخاشگری ، لج بازی و بی تفاوتی خلاصه کرد. برای بهبود اختلالات رفتاری ابتدا بهتر است علل اختلالات رفتاری مشخص شود تا راه حل هایی جهت بهبود اختلالات رفتاری تعیین گردد. بعـد از اینکه تحقیقات لازم را برای تشخیص درست در صحت ناسازگاری شاگردم به دسـت آوردم بـرای بهبود رفتار شاگردم راه حلهای موقتی را انتخاب کردم تا با انجام آن راه حلهـا بتـوانم تغییراتـی در دانش آموز(آ.ر)به وجود آورم . که از بین راه حلهـایی کـه انتخـاب شـده بـود راه حـل چهـارم و پنجم(برطرف کردن فقر مالی دانش آموزم و از بین بردن تبعیض در مدارس و خانواده ها)به خاطر مناسب نبودن شرایط و وجود برخی مشکلات قابل اجرا نبود ولی بقیهٔ راه حل ها را به قرار زیر بـه اجرا در آوردم.

۱-فعال کردن دانش آموزدر مدرسه یا مسئولیت دادن به وی

بعد از اینکه با مدیر آموزشگاه مشورت کردم و از ایشان خواستم کـه چـون دانـش آمـوز(آ.ر) در زنگهای تفریح دانش آموزان را آزار و اذیت می کند برای جلوگیری از این کار به خود دانش آمـوز(آ.ر) مسئولیت مواظبت از بچه ها را در زنگهای تفریح بدهیم به همین خـاطر دانـش آمـوز(آ.ر) را یک روز به دفتر آموزشگاه بردم به اون گفتم که دانش آموز(آ.ر)چون در زنگهای تفـریح بچـه هـا خیلی با هم دعوا می کنند از این به بعد تو مواظب باش تا آنها با هم دعوا و یا کتک کاری نکننـد و اگر دیدی که با هم کتک کاری می کنند تو حق نداری بچه هارا بزنی فقط هر دو را به دفتر بیار تا مدیر خودش در مورد آنها تصمیم بگیرد. وقتی دانش آموز(آ.ر) دید که به اون اهمیت داده شده و مسئولیتی به او واگذار شده با احساس پر از غرور گفت : چشم اجازه، من اصلاً نمی گذارم بچه هـا با هم دعوا کنند و من برای اینکه بیشتر تشویق بشه به اون گفتم چون من هم می دانستم که تـو می تونی مواظب بچه ها باشی از آقای مدیر خواهش کردم که این مسئولیت را به تو بدهد دانـش آموز(آ.ر) دوباره گفت:چشم اجازه و بعد از دفتر خارج شده و از آن روز به بعد هر وقت دانش آمـوزی با دیگری دعوا می کرد خیلی با غرور هر دو را می گرفت و می اورد دفتر و چـون بچـه هـا تغریبـاً

ازش می ترسیدند در آمدن همراه اون به دفتر اعتراض نمی کردند. وقتی آنها را می آورد بـه دفتـر تحویل می داد و جریان را با شرح کامل برای ما تعریف می کرد بعد به اون می گفتم که تـو مـی تونی بری و مواظب بچه ها باشی از آن روز به بعد دیگر نشنیدم و یـا ندیـدم کـه کسـی از دسـت دانش آموز(آ.ر) شکایت کند ویا گریه کند که دانش آموز(آ.ر) مرا ترسـانده و یـا اذیـت کـرده چـون مسئولیتی که به اون داده شده بود توانسته بود اون را از کارهاش باز دارد و برای اینکه بچه ها بـه حرفش گوش کنند خودش با کسی دعوا نمی کرد.

۲ -تماس با والدین

کار بعدی که انجام دادم تماس با پدر دانش آمور بود. که ضمن مشورت بـا پـدرش از او خـواهش کنم که کارهایی که می گویم انجام دهم تا رفتار فرزندش اصلاح شود بعد از سلام و احوال پرسی به پدرش گفتم که تماس گرفتم تا در مورد دانش آموز(آ.ر) صحبت کنم و بـه او گفـتم کـه دارم کارهایی می کنم تا این رفتار هایش درست شود. بنده ی خدا خیلی تشکر می کـرد و مـی گفـت مگر دانش آموز(آ.ر) فقط به حرف شما گوش کند و وقتی دیدم از کارم راضی است خیلـی خیلـی خوشحال شدم که می توانم کاری برای این پدر مهربان انجام دهم . پدری که بـا تمـام زحمـت و تلاش سعی می کند تا برای آبروی خانواده شب و روز کار کند.

۳ -اجازه ندادن برای تماشای فیلم های خشن و خشونت بار.

از پدرش خواهش کردم که هر چی فیلم وحشتناک و خشن دارند جمع کنند واجازه ندهد هر دو تا فرزندش در هیچ شرایطی مخصوصا دانش آموز(آ . ر) نگاه کند گفـتم اگـر برایشـان امکـان دارد از کلوپ سی دی فروشی و کرایه ای که در داخل شهر است سی دی هایی که برنامه ی کودک و یا فیلم های خنده دار است تهیه کنند تا دانش آموز(آ.ر) به جای فیلم های خشـن وترسـناک نگـاه کند. پدرش خیلی استقبال کرد. به پدر دانش اموزم گفتم که اگر دیدی خوشش آمد هر وقت تقاضا کرد تا فیلم برایش بگذاری بهش بگو اگر خوب باشی و به تکالیفت برسی و با برادرت دعوا نکنـی دوباره برات فیلم تهیه می کنم .از ان روز به بعد پدر دانش آموزم تمام فیلم ها را جمع کرده بـود و

اجازه نداده بود تا دانش آموز(آ.ر) ان فیلم های خشن را نگاه کند و یا از دیگران قرض بگیرد و ان ها را نگاه بکند و فقط شبکه های تلوزیون و فیلم های کودک که تهیه شده را نگاه می کند.

۴ -انجام برخی فعالیت ها که باعث از بین رفتن ناسازگاری دانش آموزمی شود.

خودم نیز تصمیم گرفتم او را در بازیهای دسته جمعی شرکت دهم . اورا سرگروه نمایم. در خواندن شعرو تمرین مسائل ریاضی بیشتراز او استفاده کنم. وبرای ابراز محبت ایشان را با نام کوچکش صدا بزنم . واز مدیر مدرسه خواستم تا اجازه دهد در مراسم صبحگاهی دعا بخواند. وازمعاون مدرسه خواستم با ایشان به ملایمت رفتار نماید و هنگام در گیری ایشان بادیگر دانش آموزان ، شکل صحیح برخورد را به ایشان گوشزد نماید.رفتارهای مثبت ایشان تشویق شده وبا رفتارهای منفی ایشان با ملایمت تذکر داده می شد. با توجه به سوابق خانوادگی دانش آموز، به خاطر تولد فرزند دوم، مورد بی مهری ، کم توجهی قرار گرفته است. و برای جلب توجه والدین ، به رفتارهای نابهنجار روی می آورد واین عمل باعث می گردد که والدین علاوه از بی مهری ، وی را تنبیه بدنی ، تحقیر کرده وبه ایشان بر چسب های منفی بزنند. به این ترتیب رفتارهای منفی در او درونی شده وبه خاطر فشارهای عصبی د چار تناقض نیز می گردد. برای کاهش حسادت ، شرکت دادن فرد در گروه واحساس مسئولیت فرد نسبت به گروه ایجاد می گردد واز والدین فرد خواسته می شود که بین فرزندان تبعیض قائل نشود ورفتارهایشان نسبت به فرد ملایم گردد. برای کاهش پرخاشگری ولج بازی ، از والدین خواسته شد که بین فرزندان تبعیض قائل نشوند وبا فرزندخود با ملایمت ومهربانی رفتار کنند وویژگی های مثبت فرزند خود را با تشویق تقویت نمایند . تا فرزند دچار کمبود محبت نگردد. به نظر می رسد یکی از علتهای پرخاشگری ولج بازی تبعیض وکمبود محبت است.پس به فرزند خود برچسب های مثبت بزنند تا کودک باور کند که واقعاً دارای ویژگی های مثبت است.

۵- آموزش درمانی

آموزش درمانی عبارتست ازمجموعۀاصول وروشهای آموزشی وروانشناسی که می تواند افراد معلول جسمانی ، روانی ، ذهنی و عاطفی را تا حد امکان به عضو مفید کار آمد جامعه تبدیل کند....در

آموزش درمانی تطابق با محیط خانه ، مدرسه و تغییر نگرش کودک نسبت به یادگیری مسئله اساسی است.من سعی کردم طبق این رویکرد ازطریق صحبت کردن با دانش آموز وارتباط با والدین دانش آموز تا حد امکان نگرش وی را نسبت به مدرسه وخانواده اش تغییر دهم.

۱۱ -گرد آوری اطلاعات(شواهد ۲)

بعد از آنکه راه حلهارا اجرا کردم تا حدی به این نتیجه رسیدم که در دانش آموز تغییراتی به وجود آمده است اما برای تایید وصحت گفته ها به جمع آوری اطلاعات پرداختم برای همین اول به سراغ دوستانش رفتم ودر مورد رفتاردانش آموز از آنها سوال کردم وگفتم بچه ها رفتار دانش آموز با شما چطور است آیا هنوز هم اذیت میکند یا نه که دوستانش گفتن اجازه دانش آموز خیلی خوب ومهربان شده و حالا مثل اول سال مارا اذیت نمی کند. اول ما را خیلی می ترساند ولی حالا خودش هم مواظب تا ما دعوا نکنیم .وقتی به کتاب آقای دکتر اکبری مراجعه کردم او نیز صحت این گفته را تایید کرده که وقتی ما به کودکان ناسازگار مسئولیتی می دهیم تا در مسیر فعالیت های لازم حضور داشته باشد مطلوب بودن این روش است که کودک یا نوجوان در جهت کنترل رفتار خود و پذیرش مسئولیت هدایت می شوند که این عمل باعث افزایش اعتماد به نفس دانش آموزمی شود که در این بین احساس بزرگ شدن به دانش آموزدست می دهد.

بعد به سراغ همکارانم رفتم با این که مدتها بود خودم می دیدم و می شنیدم که همه از رفتار دانش آموز تعریف می کنند باز هم از همکاران پرسیدم به نظر شما رفتار دانش آموز چطور است که همکاری که پارسال در این آموزشگاه بود اولین کسی بود که اظهار نظر کرد و گفت با اینکه صد در صد خوب نشده ولی می توانم به جرات بگم که نسبت به پارسال و رفتار های گذشته اش صد در صد تغییر کرده و اضافه کرد که پارسال و اوایل امسال اصلا قابل کنترل نبود و آنقدر روزها در زنگ های تفریح صداهای اون را می شنیدیم که شب ها برای ما مثل یک کابوس شده بود ولی الان اگر دانش آموز را توی کلاس یا حیاط مدرسه نبینیم خیلی کم متوجه حضور اون می شویم و هر بار که ما را می بیند سلام می کند البته نمی گویم که کاملا خوب شده ولی خیلی خیلی تغییر کرده و حتی یکی از همکاران تعریف می کرد و می گفت که یکی دو بار به من هم گفته اجازه اگر

کاری داری بگویید تا من انجام بدهم. بعد لازم دیدم که به خانه ی دانش آموز بروم و این بار به خود دانش آموزگفتم که زنگ آخر صبر کن تا با هم به خانه ی شما برویم و بعد از هماهنگ کردن با مدیر مدرسه همراه دانش آموز به خانه ی آن ها رفتم در تمام مدتی که در خانه آن ها نشسته بودم دانش آموزاز اون اطاق تکان نخورد و دائماً کنار پدرش و چسبیده به اون نشسته بود.و اگرمادرش برای آوردن چای می رفت اون هم با این که پسر بود همراهش می رفت و در آوردن وسایل کمکش می کرد خیلی ساکت نشسته بود و وقتی از پدرش پرسیدم از رفتار دانش آموز راضی هستی یا نه کلی تشکر کرد و گفت دستون درد نکنه کمک خیلی بزرگی به من کردید همیشه رفتارش برام یک غصه بود ولی حالا خیلی کم با برادرش دعوا می کند و خیلی هم به من کمک می کند و بعد از کلی تعریف از رفتار پسرش متوجه شدم که دانش آموز در خانه هم تغییر کرده بود.

باور کنید دانش اموزی که هر بار صدایش می کردم تا با اون صحبت کنم بدون اینکه به حرفم گوش کند فرار می کرد و می رفت و با رعایت فاصله ای که بهش نرسم می ایستاد و از خودش ادا در می آورد. ولی حالا بیش از ده بار به من گفته من تابستان دلم برای شما خیلی تنگ می شود من اصلاً نمی توانم طاقت بیارم چون شما معاون خوبی هستید بار ها و بارها عین همین جمله را در کلاسم تکرار کرده و با هر بار تکرار این جمله انگار که بال پرواز به من می دادند آنقدر خوشحال می شدم که حد ندارد که بالاخره دانش آموز توانسته بود بدون هیچ آزار و اذایی به راحتی و خیلی ملایمت احساس قلبی خود را بگوید. هزاران هزار بار در دلم خدای مهربان را شکر کردم که من ناقابل را نیرویی داد تا بتوانم ، نمی توانم بگم صد در صد ولی به جرات می تونم بگم بیش از هشتاد درصد در او تغییر ایجاد کنم البته ناگفته نماند که اگر همکاری و یاری مدیر مدرسه و همکار مشاورمان و همچنین همکاری خانواده ی دانش آموز(آ.ر) نبود من هم خیلی زود کنار می کشیدم چون واقعاً رفتار دانش آموز(آ.ر) زجر آور بود. ولی حالا تمام آن روزها و درد ها ورنج ها را فراموش کرده ام وچون عسل برایم شیرین است چون آن دانش آموزهم برای من و هم برای دیگر همکاران دوست داشتنی شده و هر بار که به دفتر می روم از رفتارش تعریف می کنند ومن هم خشنود و راضی می شوم و خدا را شکر می کنم.

۱۲ -ارزشیابی تاثیر اقدام جدید وتعیین اعتبار

به نظر می رسد وقتی مسئله ای پیش می آید . اولین قدم این سئوال پیش می آید که این مسئله چرا بوجود آمده است؟ مشکل چیست واز کجاست؟ قدم بعدی ، پیدا کردن علل مشکل است؟ البته ممکن است یک مسئله خاص ، از علل متفاوتی ناشی شود. اما با مطالعه دقیق مسئله ، علل اصلی مسئله به احتمال زیاد مشخص می گردد. تشخسص زمان پیدایش مسئله خود خیلی مهم است . چون علت را تا حد زیادی مشخص می نماید.

اختلالات رفتاری دانش آموز ، عبارت از حسادت ، پررویی ، لج بازی ، پرخاشگری ، بی حوصلگی ، بی تفاوتی ، ضعف تحصیلی بود که با استفاده از شیوه های صحیح اصلاح وحذف رفتارهای غلط ، رفتارهای درست وبهنجار جایگزین ورفتارهای نابهنجار رو به خاموشی رفت . در ۲ماه اول سال رفتارهای ناسازگرانه دانش آموزبسیار زیاد بوده است. سپس با استفاده از تاکتیکهای عملی واصرار بر شیوه های کاربردی در ماههای بعد رفتارهای نابهنجار بسیار کاهش یافت وحتی بسیاری از آنها ازبین رفت .بعد از اجرای راه حلها ،نا بهنجاریهای دانش آموزبه طور چشمگیری کاهش یافت .دیگر در لیست دانش آموان بد و بی نظم کلاس مشاهده نشد.با اغلب همکلاسی هایش بر خلاف گذشته رابطه دوستانه برقرار نموده بود.نسبت به همکلاسی هایش مهربانتر و با آنان در کارهای گروهی و بحثهای جمعی همکاری می کرد.او عزت نفس بالایی پیدا کرده بود و به طور مثبت و بدون پرخاشگری می توانست در محیط آموزشگاه با مسئولیتهایی که به او محول شده بودند،ابراز وجود نماید. اکنون انرژی مثبت او در کمک به مرتب نمودن کتابهای کتابخانه،هدایت ورزش صبحگاهی و...مصروف می شد.در کلاس به وِیژه بسیار آرام ،با محبت و مفید می باشد،به جای خطی خطی کردن میز،بیشتر نقاشی های زیبا می کشد .به نظر می رسد که او به مدرسه و کلاس هم علاقمندتر شده و گاهی با زدن زنگ تفریح هم،بر خلاف قبل ،از جایش بلند نمی شود.خوشبختانه نظر مدیر ،معلمان و پدرش هم بر خلاف گذشته نسبت به او نظری مثبت و قابل ارزش می باشد. در روز معلم او برایم نامه ای نوشته بود زیرا من از بچه ها خواستم بجای گل وهدیه برایم نامه بنویسند عین جملات دانش آموزمورد نظر در موردم این بود"من خوشحالم که آقا معاون مثل شما دارم، شما خیلی خوب ومهربان هستید ومن از شما راضی هستم".

من با خواندن این نوشته او خدا را بسیار شکر گذاری کردم و اطمینان یافتم که درخت تلاش هایم ،اکنون ثمر داده است.

۱۳ -پیشنهادات

الف) پیشنهادات برخواسته از تحقیق شامل موارد زیر می باشد

۱ -محبت به موقع و متناسب به فرزندان ودانش آموزان ، موجب کاهش اختلالات رفتاری می شود.

۲ -توجه به موقع، محبت ، تقویت نکات مثبت ، پرورش اعتماد به نفس ، موجب نگرش مثبت فرد نسبت به خود و دیگران می شود.

۳ -ایجاد انگیزه و ایجاد نگرش مثبت فرد نسبت به خود ومعلم و دیگران موجب بهبود وضعیت تحصیلی و رفتاری فرد می شود.

۴ -بین فرزندان نباید تبعیض قائل شد.

۵ -بهتر است برای شناسایی و رفع مشکل از راهنمایی های صاحب نظران استفاده گردد.

۶ -بهتر است برای رفع مشکل ، نظریه های علمی و تحقیقات گذشته مورد توجّه قرارگیرد . تا دارای اعتبار می باشد.

ب) پیشنهادات کاربردی

پژوهش بنده برای کسانی که دانش آموز ناسازگار دارند می توانند از آن استفاده نمایند. این پژوهش در مورد دانش آموز پسر صورت گرفته است علاقه مندان می توانند در مورد د انش آموزان دختر نیز آن را انجام دهند.

منابع و مآخذ

۱ -اکبری ، ابوالقاسم .(۱۳۸۱). مشکلات نوجوانان و جوانان. تهران : چاپ دوم نشر ساوالان.fa.wikipedia.com.

۲ -احدی ، حسن و محسنی ، نیک چهر .(۱۳۷۳). روانشناسی رشد . تهران : نشر بنیاد

۳ -ریتاویکس، نلسون والن سی، ایزراائبل.(۱۳۷۲).اختلالات رفتاری کودکان (مترجم : تقی منشی طوسی). مشهد : انتشارات قدس رضوی.

۴ -شعاری نژاد، علی اکبر.(۱۳۶۲). روانشناسی یادگیری . تهران: انتشارات توس

۵ -شفیع آبادی، عبداله.(۱۳۷۴).راهنمایی ومشاوره کودک. تهران: انتشارات سمت.

۶ -قاسمی پویا، اقبال. (۱۳۸۱). راهنمای عملی پژوهش در عمل. تهران: چاپ افست.

۷ -کریمی، یوسف.(۱۳۷۹). روانشناسی اجتماعی . تهران: نشر ارسباران.

۸ -میر کمالی.سید محمد.(۱۳۷۹). روابط انسانی در آموزشگاه. تهران: یسطرون.

۹ -میلانی فر، بهروز.(۱۳۷۰). روانشناسی کودکان ونوجوانان استثنایی. تهران: قوس.

۱۰ -نلسون ، ریتاولکس ، الن سی ، ایزارائل. (۱۳۶۹). اختلالات رفتاری کودکان.(مترجم: محمد تقی منشی طوسی). مشهد: انتشارات آستان قدس رضویfa.wikipedia.com .

۱۱ -نوابی نژاد ، شکوه .(۱۳۷۲) . رفتارهای بهنجار و نابهنجار کودکان و راههای پیشگیری و درمان.تهران : انتشارات انجمن اولیاء و مربیانfa.wikipedia.com

۱۲ -چرا کودکان حسادت می کنند . ۱۷-۶-۸۲www.tebyan.net

۱۳ -اختلال بیش فعالی ۲۵-۱۰-۸۵fa.wikipedia.com

۱۴- لجاجت و کج خلقی در کودکان . (۱۲-۷-۱۳۸۳) . www.tebyan.net